

مکارم ۱۰ - نیت

امام سجاد در این فراز دعا می‌فرماید:

وَ اَنْتَهٗ بِنِيَّتِيْ اِلَى اَحْسَنِ النَّيَّاتِ

و نیت مرا به بهترین نیات منتهی کن.

عمل باید با اخلاص باشد

۱- خداوند در قرآن کریم می‌فرماید:

وَ اِدْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

خدا را بخوانید در حالی که دین خود را برای او خالص نموده باشید. (اعراف/۲۸)

۲- همچنین می‌فرماید:

قُلْ اِنَّ صَلَاتِيْ وَ نُسُكِيْ وَ مَحْيَايَ وَ مَمَاتِيْ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيْكَ لَهُ وَ بِذَلِكَ اُمِرْتُ وَ اَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ

بگو نماز و عبادت من و زندگی و مرگ من برای خدا است. شریکی ندارد و به این برنامه مامورم و من اول مسلمانم. (انعام/۱۶۳)

۳- امام صادق علیه‌السلام فرمود:

صَاحِبُ النَّيَّةِ الصَّادِقَةِ صَاحِبُ الْقَلْبِ السَّلِيمِ لِاَنَّ سَلَامَةَ الْقَلْبِ مِنْ هَوَاجِسِ الْمُخْدُوْرَاتِ بِتَخْلِيصِ النَّيَّةِ لِلّٰهِ فِي الْاُمُوْر كُلِّهَا قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَ

جَلَّ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَ لَا بَنُوْنَ اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهُ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ

کسی که دارای نیتی پاک و صادق باشد از سلامت قلب برخوردار است چون سالم داشتن قلب از خطرات و افکار زیان بار در صورتی میسر است که انسان در تمام کارهای خود نیت را برای خدا خالص نماید. خداوند متعال می‌فرماید: يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَ لَا

بَنُوْنَ * اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهُ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ - روزی که مال و فرزند سودی برای انسان ندارد فقط کسی که با دل پاک و سالمی در آن جهان

وارد شود اهل نجات است. (شعراء/۸۸ و ۸۹)

بحار الأنوار (ط - بیروت) ج ۶۷ ص ۲۱۰

اعمال مردود

۴- امام صادق علیه‌السلام فرمود:

لَوْ نَظَرَ النَّاسُ اِلَى مَرْدُوْدِ الْاَعْمَالِ مِنَ السَّمَاءِ لَقَالُوْا مَا يَقْبَلُ اللّٰهُ مِنْ اَحَدٍ عَمَلًا .

اگر مردم اعمال و کارهایی که از آسمان برمی‌گردد و پذیرفته نمی‌شود می‌دیدند قطعاً می‌گفتند که هیچ عملی پذیرفته نمی‌شود (چون بیشتر اعمال مردم مردود و لائق پذیرش نیست).

بحار الأنوار (ط - بیروت) ج ۶۷ ص ۲۰۸

اعمال به نیت است

۵- اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ اٰلِهِ وَ اٰحِبِّهِ) اَعْرَضَ عَلَيَّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي سَرِيَّةٍ وَ اَمَرَ الْمُسْلِمِيْنَ اَنْ يَنْتَدِبُوْا مَعَهُ فِي سَرِيَّتِهِ، فَقَالَ رَجُلٌ مِّنَ

الْاَنْصَارِ لِاَخٍ لَهُ: اغْرُبْنَا فِي سَرِيَّةِ عَلِيٍّ، لَعَلَّنَا نُصِيبُ خَادِمًا اَوْ دَابَّةً اَوْ شَيْئًا نَتَّبَعُ بِهِ، فَبَلَغَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ اٰلِهِ وَ اٰحِبِّهِ) قَوْلَهُ، فَقَالَ: اِنَّمَا

الْاَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَ لِكُلِّ اَمْرٍ مَا نَوَى، فَمَنْ عَزَا اِتِّعَاءَ مَا عِنْدَ اللّٰهِ، فَقَدْ وَفَّعَ اَجْرَهُ عَلَى اللّٰهِ (نساء/۱۰۰) وَ مَنْ عَزَا يُرِيْدُ عَرْضَ الدُّنْيَا اَوْ نَوَى

عَقْلًا لَمْ يَكُنْ لَهُ اِلَّا مَا نَوَى.

موسی بن جعفر از پدران بزرگوار خود علیه‌السلام نقل نموده که رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله، علی علیه‌السلام را برای جنگی اعزام کرد و دستور فرمود که مسلمین آن حضرت را در این جنگ همراهی نمایند.

مردی از انصار به برادر خود گفت ما با علی علیه‌السلام در این جنگ شرکت کردیم به منظور این که خدمتگزاری و یا مرکبی و یا چیز دیگری به دست بیاوریم.

این مذاکره به سمع پیغمبر رسید حضرت فرمود:

همانا ارزش اعمال به نیت است و هر کس هر گونه نیتی که دارد همان هدف نصیبش خواهد بود بنا بر این هر کس با انگیزه الهی و جلب الطاف خدا در جنگ شرکت نماید پاداش این شخص بر خدا است که عنایت خواهد کرد و کسی که به منظور دنیوی

و به دست آوردن مال حرکت کند جز همان چیزی که در نظر گرفته بهره‌ای نخواهد داشت. (الأمالی (للطوسی) النص ص ۶۱۸)

۶- قرآن در این باره می‌فرماید:

وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَخَّرْنَا لَشَاكِرِينَ

هر کس اعمال و کارهای خود را به انگیزه منافع مادی و رسیدن به مزایای دنیوی انجام دهد از بهره دنیوی او را برخوردار می‌نمائیم و هر کس مزایا و ثواب‌های اخروی را منظور نماید از عنایات آن جهانی برخوردارش نموده و البته سپاسگزاران را پاداش نیک خواهیم داد. (العمران/۱۴۵)

۷- امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام در تفسیر آیه شریفه

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ

کسانی که زندگی دنیا و زینت آن را بخواهند، (نتیجه) اعمال‌شان را در همین دنیا به‌طور کامل به آن‌ها می‌دهیم؛ و چیزی کم و کاست از آن‌ها نخواهد شد! (هود/۱۵) فرمودند:

مَنْ عَمِلَ الْخَيْرَ عَلَى أَنْ يُعْطِيَهُ اللَّهُ ثَوَابَهُ فِي الدُّنْيَا أَعْطَاهُ ثَوَابَهُ فِي الدُّنْيَا وَكَانَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ النَّازُ .

هر کس کار خیری بکند و نظرش این باشد که خداوند در دنیا پاداش او را بدهد خداوند خواسته او را اجابت می‌کند ولی در آخرت گرفتار آتش می‌گردد.

تفسیر القمی ج ۱ ص ۳۲۴

شهادت راه حمار

۸- مرویست که در زمان خاتم الانبیا محمد صلی‌الله‌وعلیه‌وآله در یکی از جبهه‌های جنگ یک نفر از کفار سوار الاغ سفید زیبایی بود و در صف کفار جنگ می‌کرد، یکی از مسلمانان تا چشمش به این مرکب راهوار سفید افتاد خوشش آمد و گفت من می‌روم و این کافر را می‌کشم و الاغش را مالک می‌شوم و با این قصد حرکت کرد ولی تا خواست حمله کند آن مشرک پیش دستی کرد و مسلمان را کشت.

بعد از جنگ مسلمانان می‌گفتند که خوش به حالش به درجه‌ی رفیع شهادت رسید.

پیامبر صلی‌الله‌وعلیه‌وآله وقتی که فهمید فرمود: او نیتش این بود که آن کافر را بکشد و بعد از کشتنش الاغ او را به عنوان غنیمت صاحب شود و او هم اکنون در جهنم است و بعد از این ماجرا به [قتیل الحمار](#) یا همان شهادت راه الاغ معروف شد.

محجة البيضاء، ج ۸، ص ۱۰۳ و کتاب استعاذه شهید آیت الله دستغیب ص ۱۷۶

نصرت بر اساس نیت

۹- امام صادق علیه‌السلام فرمود

إِنَّمَا قَدَّرَ اللَّهُ عَوْنَ الْعِبَادِ عَلَى قَدْرِ نِيَّتِهِمْ فَمَنْ صَحَّ نِيَّتُهُ تَمَّ عَوْنُ اللَّهِ لَهُ وَ مَنْ قَصُرَتْ نِيَّتُهُ قَصُرَ عَنْهُ الْعَوْنُ الَّذِي قَصَرَ

همانا خداوند متعال به میزان نیت بندگان آن‌ها را نصرت و یاری می‌فرماید، هر کس دارای نیت صحیح و کامل باشد نصرت و اعانت خدا هم در حق او تمام و کامل است و هر کس در حسن نیت کوتاهی کند به همان میزان اعانت و یاری خدا از او کاسته و کم می‌شود.

الأمالی (للمفید) النص ص ۶۶

ثواب اعمالی که انجام نشده ولی نیت صادق آن بوده است

۱۰- امام صادق علیه‌السلام فرمود:

إِنَّ الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ الْفَقِيرَ لَيَقُولُ يَا رَبِّ ارْزُقْنِي حَتَّى أَفْعَلَ كَذَا وَ كَذَا مِنَ الْبِرِّ وَ وُجُوهَ الْخَيْرِ فَإِذَا عَلِمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ ذَلِكَ مِنْهُ بِصِدْقِ نِيَّةِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلَ مَا يَكْتُبُ لَهُ لَوْ عَمِلَهُ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ كَرِيمٌ.

گاهی بنده مؤمن مستمند و تهی دست می‌گوید خدایا: به من روزی فرما و یا تمکن مالی عنایت کن تا کارهای نیک انجام داده و از برنامه‌های خیرات و خدمات چنین و چنان کنم و چون خداوند متعال راستی و صدق و حسن نیت او را می‌داند همان اجر و پاداشی که در صورت انجام عمل به او می‌داد خواهد داد. همانا خدا وسعت بخش و کریم است.

المحاسن ج ۱ ص ۲۶۱

۱۱- پیامبر اکرم صلی الله وعلیه وآله فرمود:

مَنْ طَلَبَ الشَّهَادَةَ صَادِقًا أُعْطِيَهَا وَ لَوْ لَمْ تُصِبْهُ.

کسی که با صدق نیت آرزوی شهادت در راه خدا را داشته باشد خداوند ثواب شهید را به او عنایت می فرماید گر چه توفیق شهادت را نیابد.

مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول ج ۸ ص ۱۰۳

۱۲- پیامبر اکرم صلی الله وعلیه وآله فرمود:

مَنْ سَأَلَ اللَّهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَغَهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشَّهَدَاءِ وَإِنْ مَاتَ عَلَيَّ فِرَاشِهِ.

کسی که با نیت پاک و راست از خداوند درخواست شهادت نماید خداوند مهربان او را به درجات و مراتب شهدا می رساند گر چه در بستر خانه اش بدرود حیات نماید.

بحار الأنوار (ط - بیروت) ج ۶۷ ص ۲۰۱

۱۳- امام رضا علیه السلام در تفسیر آیه «قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ فَرُبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَى سَبِيلًا - بگو: هر کس طبق روش (و

خلق و خوی) خود عمل می کند؛ و پروردگارتان کسانی را که راهشان نیکوتر است، بهتر می شناسد. (اسراء/ ۸۴) فرمود:

إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَوْقَفَ الْمُؤْمِنُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَيَكُونُ هُوَ الَّذِي يَلِي حِسَابَهُ فَيَعْرُضُ عَلَيْهِ عَمَلَهُ فَيَنْظُرُ فِي صَحِيفَتِهِ فَأَوَّلُ مَا يَرَى سَيِّئَاتِهِ فَيَتَعَيَّرُ لِدَلِكِ لَوْثُهُ وَ تَرْتَعِشُ فَرَائِصُهُ وَ تَفْرَحُ نَفْسُهُ ثُمَّ يَرَى حَسَنَاتِهِ فَتَقَرُّ عَيْنُهُ وَ تُسَرُّ نَفْسُهُ وَ تَفْرَحُ رُوحُهُ ثُمَّ يَنْظُرُ إِلَى مَا أُعْطَاهُ مِنَ الثَّوَابِ فَيَسْتَبْدُ فَرَحُهُ ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُ لِلْمَلَائِكَةِ هَلُمُّوا الصُّحُفَ الَّتِي فِيهَا الْأَعْمَالُ الَّتِي لَمْ يَعْمَلُوهَا قَالَ فَيَقْرَءُونَهَا فَيَقُولُونَ وَ عَزَّتْكَ إِنَّكَ لَتَعْلَمُ أَنَّا لَمْ نَعْمَلْ مِنْهَا شَيْئًا فَيَقُولُ صَدَقْتُمْ نَوَيْتُمْوهَا فَكَتَبْنَاهَا لَكُمْ ثُمَّ يَنَابُونَ عَلَيْهَا.

روز قیامت که می شود بنده مؤمن در محضر الهی احضار می گردد و خداوند مهربان خود عهده دار حساب مؤمن می شود و اعمال او ارائه داده می شود پس از نگاه به نامه اعمال اول چیزی که می بیند گناهان است رنگ چهره اش تغییر نموده و لرزه بر اندامش می افتد و به شدت ناراحت می گردد سپس کارهای نیک و حسناتش را می بیند و موجب روشنائی چشم و مسرت خاطر و آسایش و خرسندی روحش می شود بعدا ثوابها و عطایای الهی را می بیند سرور و خوشحالیش افزایش می یابد سپس خداوند مهربان به ملائکه می فرماید صورت آن اعمالی که این مؤمنین آن ها را انجام نداده ولی برای آن ها ضبط شده بیاورید آن ها را ملائکه می آورند و اینان آن نامه اعمال را می خوانند و عرض می کنند الهی تو خود می دانی که این همه اعمال نیک را ما اصلاً انجام نداده ایم خداوند می فرماید درست است این کارها را عملی نکرده ای ولی نیت شما این بود که این اعمال را انجام دهید و همان حسن نیت شما را همانند عمل و انجام کار قرار دادیم و آن اعمال را برای شما ثبت نموده و پاداش آن ها را می دهیم.

تفسیر القمی ج ۲ ص ۲۶

ابدی بودن بهشت یا دوزخ

۱۴- امام صادق علیه السلام فرمود:

إِنَّمَا خُلِدَ أَهْلُ النَّارِ فِي النَّارِ لِأَنَّ نِيَّتَهُمْ كَانَتْ فِي الدُّنْيَا أَنْ لَوْ خُلِدُوا فِيهَا أَنْ يَعْمَلُوا اللَّهَ أَبَدًا وَإِنَّمَا خُلِدَ أَهْلُ الْجَنَّةِ فِي الْجَنَّةِ لِأَنَّ نِيَّتَهُمْ كَانَتْ فِي الدُّنْيَا أَنْ لَوْ بَقُوا فِيهَا أَنْ يُطِيعُوا اللَّهَ أَبَدًا فَبِالنِّيَّاتِ خُلِدَ هَؤُلَاءِ وَ هَؤُلَاءِ ثُمَّ تَلَا قَوْلَهُ تَعَالَى قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ قَالَ عَلِيُّ نِيَّتُهُ.

این که دوزخیان همیشه و برای ابد در دوزخ مخلد هستند از این جهت است که نیت آن ها این است که اگر به فرض در دنیا برای ابد زنده و جاوید باشند هیچ وقت تسلیم حق نشده و راه معصیت و سرکشی را ادامه دهند و همچنین بهشتیان که در بهشت مخلد و جاوید هستند از این نظر است که نیت آنان اطاعت و اجراء فرامین الهی است گر چه در دنیا جاویدان باشند. پس بر اساس نیت خود اینان در بهشت و آنان در دوزخ مخلد و جاویدان هستند سپس حضرت آیه شریفه «قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ» را تلاوت فرمود و توضیح داد که هر کس بر اساس و پایه نیت خود عمل می کند.

المحاسن ج ۲ ص ۳۳۱

عبادت آزادگان و مزدوران (تاجران) و بردگان

۱۵- عالم بزرگوار ملا محمد مهدی نراقی «۱۱۲۸ - ۱۲۰۹» در کتاب جامع السعادات می‌نویسد:

هیچ عملی از عبادت و طاعت خدا به شمار نمی‌آید به طوری که پاداش و اجر اخروی بر آن مترتب شود مگر آن‌چه تقرب به خدا و سرای آخرت، یعنی خشنودی و رضای خدا، اراده شده باشد، بدون غرضی دیگر از اغراض دنیوی، یا این‌که به وسیله آن وصول به ثواب او یا رهایی از عذاب او قصد شده باشد. پس کسی که از عبادت خدا خشنودی و رضای محض او را اراده کند، جزای او همین است که خدا او را دوست می‌دارد و او را بر می‌گزیند، و به قرب معنوی و روحانی او را به خود نزدیک می‌سازد، چنان‌که در حق چنین کسی که این صفت دارد می‌فرماید:

«وَ اِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰی وَ حُسْنَ مَّآبٍ - و او را نزد ما تقرب و سرانجام نیک است» (ص/۲۵ و ۴۰)

و اما کسی که غرض وی رسیدن به ثواب و رهایی از عذاب است، نظر به این‌که از خدا جز این نمی‌شناسد که او خدای صانع عالم و قادر و قاهر و عالم است، و او را بهشتی است که به مطیعان می‌بخشد، و دوزخی است که گناهکاران را بدان عذاب می‌کند، پس او را می‌پرستد تا به بهشت برسد یا از جهنم نجات یابد: جزای او به مقتضای نیتش این است که او را به بهشت خویش در آورد و از دوزخ نجاتش دهد، زیرا که پاداش اعمال بر حسب نیت است.

و اعتنا مکن به سخن کسی که عبادت را هر گاه به وسیله آن ثواب یا رهایی از عقاب قصد شود باطل می‌داند، به این پندار که این قصد با اخلاص که خواستن رضای خدا به تنهایی است منافات دارد، و کسی که چنان قصدی کرده به نیت جلب نفع خود و دفع ضرر از خود است نه رضای خدای سبحان، که این گفتار کسی است که شناختی به حقایق تکالیف و مراتب مردم نسبت به آن‌ها ندارد.

برای بیشتر مردم دشوار است که عبادت‌شان صرفاً خواستن رضای خدا و تقرب به او باشد، زیرا آنان از خدای تعالی جز این نمی‌شناسند که به او امید دارند و از او می‌ترسند، پس نهایت مرتبه ایشان این است که دوزخ را به یاد آورند و خود را از عذاب آن بر حذر دارند، و بهشت را به یاد آورند و خود را به ثواب آن راغب نمایند.

و معنی اخلاص در عبادت جز این نیست که آمیخته به آلودگی‌های دنیا و لذات فوری و زودرس نفس نباشد، مانند مدح و ستایش مردم و رسیدن به مال و خلاصی از خرجی در مورد آزاد کردن بنده و امثال این‌ها. و آشکار است که خواستن بهشت و رهایی از دوزخ منافاتی با آنچه در آخرت وعده داده شده ندارد، اگر چه از همان نوع آشنا و مألوف در دنیا باشد، و اگر مانند این نیت عبادت را تباه می‌کرد ترغیب (راغب گردانیدن) و ترهیب (ترسانیدن) و وعد (نوید خیر دادن) و وعید (نوید شر دادن) بیهوده و عبث بود، زیرا به هر چه بهشت وعده داده شده و بر آن از دوزخ ترسانده شده چیزی است که مورد رغبت و بیم است. و آیات و اخباری که در ترغیب و ترهیب و وعد و وعید وارد شده بی‌شمار است.

علم اخلاق اسلامی (ترجمه جامع السعادات) ج ۴ ص ۱۴۹

و این‌که در روایات سه گونه عبادت آمده نشان می‌دهد که عبادت از روی ترس و طمع هم عبادت است منتها درجات آن متفاوت خواهد بود.

در زیر به آیات و روایات این موضوع اشاره می‌نماییم.

خواندن خدا از روی خوف و طمع

۱۶- فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَ وَهَبْنَا لَهُ يَحْيٰی وَ اَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ اِنَّهُمْ كَانُوْا يُسْرِعُوْنَ فِي الْخَيْرٰتِ وَ يَدْعُوْنَآ رَعْبًا وَ رَهْبًا وَ كَانُوْا لَنَا خٰشِعِيْنَ.

ما هم دعای او را پذیرفتیم، و یحیی را به او بخشیدیم؛ و همسرش را (که نازا بود) برایش آماده (بارداری) کردیم؛ چرا که آنان (خاندانی بودند که) همواره در کارهای خیر به سرعت اقدام می‌کردند؛ و در حال بیم و امید ما را می‌خواندند؛ و پیوسته برای ما (خاضع و) خاشع بودند. (انبیا/۹۰)

۱۷- وَ لَا تُفْسِدُوْا فِی الْاَرْضِ بَعْدَ اِصْلٰحِهَا وَ اَدْعُوْهُ خَوْفًا وَ طَمَعًا اِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِيْبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِيْنَ

و در زمین پس از اصلاح آن فساد نکنید، و او را با بیم و امید بخوانید! (بیم از مسئولیت‌ها، و امید به رحمتش. و نیکی کنید) زیرا رحمت خدا به نیکوکاران نزدیک است. (اعراف/۵۶)

۱۸- امیر مؤمنان و سید اولیاء علیه السلام در بعضی از وقف نامه‌هایش که قسمتی از اموالش را وقف نموده بعد از نام خدا می‌نویسد:

هَذَا مَا أَوْصَى بِهِ وَ قَضَى بِهِ فِي مَالِهِ عَبْدُ اللَّهِ عَلِيٌّ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ لِيُوجِيحِي بِهِ الْجَنَّةَ وَ يَصْرِفَنِي بِهِ عَنِ النَّارِ وَ يَصْرِفَ النَّارَ عَنِّي يَوْمَ تَبْيَضُ وُجُوهُ وَ تَسْوَدُ وُجُوهُ.

این وصیتی است که بنده خدا علی نوشته و در باره اموالش دستور داده است به منظور طلب رضای حق به امید این که خداوند مرا به بهشت وارد سازد و از آتش دور کند و آتش را از من دور سازد در آن روز گروهی رو سفید و گروهی رو سیاه می‌شوند.

مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول ج ۲۳ ص ۸۳

اعمال برای رضایت خدا

۱۹- وَ مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ ...

آنان که اموال خود را برای خدا و به منظور جلب رضا و خشنودی او در راه خدا انفاق می‌نمایند آن‌ها مانند باران سودمندی هستند. (بقره/۲۶۵)

۲۰- وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَ اللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ.

بعضی از افراد جان در کف گرفته و به منظور جلب رضا و خشنودی حق از بذل جان دریغ ندارد و خداوند نسبت به بندگان خود مهربان است. (بقره/۲۰۷)

۲۱- امیر مؤمنان و سرآمد خدانشناسان صلوات الله علیه در مناجات خود می‌فرماید:

مَا عَبَدْتُكَ خَوْفًا مِنْ نَارِكَ وَ لَا طَمَعًا فِي جَنَّتِكَ لَكِنْ وَجَدْتُكَ أَهْلًا لِلْعِبَادَةِ فَعَبَدْتُكَ.

معبودا عبادت و پرستش من از جهت ترس از آتش دوزخ نیست و با انگیزه طمع و دستیابی به بهشت نیست، فقط چون تو را سزاوار عبادت و پرستش می‌دانم می‌پرستم.

بحار الأنوار (ط - بیروت) ج ۶۷ ص ۱۸۶

۲۲- حضرت صادق علیه السلام فرمود:

إِنَّ النَّاسَ يَعْبُدُونَ اللَّهَ عَلَى ثَلَاثَةِ أَوْجُهٍ فَطَبَقَةٌ يَعْبُدُونَهُ رَغْبَةً فِي ثَوَابِهِ فِتْلِكَ عِبَادَةُ الْخُرَصَاءِ وَ هُوَ الطَّمَعُ وَ آخَرُونَ يَعْبُدُونَهُ فَرَقًا مِنَ النَّارِ فِتْلِكَ عِبَادَةُ الْعَبِيدِ وَ هِيَ رَهْبَةٌ وَ لِكَيْيَ أَغْبُدَهُ خُبًّا لَهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِتْلِكَ عِبَادَةُ الْكِرَامِ وَ هُوَ الْأَمْنُ لِقَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُمْ مِنْ فَرْعٍ يَوْمَعِدِ آمِنُونَ وَ لِقَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَ يُغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ فَمَنْ أَحَبَّ اللَّهُ أَحَبَّهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَحَبَّهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ كَانَ مِنَ الْأَمِينِينَ

مردم در عبادت پروردگار بر سه گونه‌اند:

اول: گروهی برای رسیدن به ثوابها و مزایای آن جهانی خدا را عبادت می‌کنند که این عبادت حریصان و سود طلبان است که ریشه‌اش طمع است.

دوم: گروهی دیگر از جهت ترس از آتش عبادت خدا را می‌نمایند و این عبادت بردگان است که ریشه‌اش ترس و خوف است. سوم: ولی من با انگیزه عشق و محبت خداوند متعال او را عبادت می‌کنم که این عبادت بزرگ‌مردان و کریمان است و این عبادت است که ثمره‌اش ایمنی است و خداوند عزّ و جلّ فرموده:

وَ هُمْ مِنْ فَرْعٍ يَوْمَعِدِ آمِنُونَ - وَ أَنَا مِنْ فَرْعٍ وَ وَحْشَتِ أَنْ رَوْزِ دَرِ ائِمْنِي هَسْتَنْد. (نحل/۸۹)

و نیز فرموده:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَ يُغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ - بگو اگر راستی خدا را دوست دارید باید از دستورات و خواسته‌های او که به وسیله من به شما ابلاغ می‌شود متابعت و پیروی کنید تا در نتیجه خدا هم شما را دوست داشته و گناهان شما را ببخشد بنا بر این کسی که محبت به خدا داشته باشد خدا هم او را دوست می‌دارد و او را از عذاب خویش در امن و امان

قرار می‌دهد. (آل عمران/۳۱)

روضة الواعظین و بصيرة المتعظین (ط - القديمة) ج ۲ ص ۴۱۶

۲۳- امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمود:

إِنَّ قَوْمًا عَبَدُوا اللَّهَ رَغْبَةً فَبَلَغُوا عِبَادَةَ التُّجَّارِ وَ إِنَّ قَوْمًا عَبَدُوا اللَّهَ رَهْبَةً فَبَلَغُوا عِبَادَةَ الْعَبِيدِ وَ إِنَّ قَوْمًا عَبَدُوا اللَّهَ شُكْرًا فَبَلَغُوا عِبَادَةَ الْأَحْرَارِ
گروهی از لحاظ میل و بداعی رسیدن به صواب‌های اخروی خدا را عبادت می‌کنند که این عبادت تجار و بازرگانان است.
و گروهی دیگر از جهت ترس از عذاب خدا را عبادت می‌نمایند که این عبادت بردگان است.

و گروهی با انگیزه شکر و سپاسگزاری از نعمت‌های پروردگار عبادت خداوند می‌نمایند که این عبادت احرار و آزادگان است.

نهج البلاغه (للصباحی صالح) ص ۵۱۰ - حکمت ۳۲۷

۲۴- امام سجاد علیه السلام فرمود:

إِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ لِأَعْرَاضٍ لِي وَ لِتَوَابِهِ فَأَكُونُ كَالْعَبْدِ الطَّمِيعِ الْمُطِيعِ إِنْ طُمِعَ عَمَلٍ وَ إِلَّا لَمْ يَعْمَلْ وَ أَكْرَهُ أَنْ أَعْبُدَهُ لِحُؤْفِ عِقَابِهِ فَأَكُونُ كَالْعَبْدِ السَّوِّءِ إِنْ لَمْ يَخَفْ لَمْ يَعْمَلْ قِيلَ فَلِمَ تَعْبُدُهُ قَالَ لِمَا هُوَ أَهْلُهُ بِأَيَادِيهِ عَلَيَّ وَ إِنْعَامِهِ.

من دوست ندارم که عبادتم را به انگیزه و اغراض خصوصی خود و برای رسیدن به ثواب‌های آن جهانی انجام دهم که مانند بنده طمعکار که ریشه اطاعتش طمع است باشم اگر خواسته‌اش تامین شود عملش را انجام می‌دهد و گر نه رها می‌کند و نیز دوست ندارم که از جهت ترس و خوف از کیفر عبادت کنم خدا را که مانند بنده زشت وظیفه شناس باشم اگر ترس از مؤاخذه و کیفر نداشته باشد هیچ کاری نمی‌کند. سؤال شد از حضرت پس شما با چه انگیزه‌ای خدا را عبادت می‌نمائید؟

فرمود چون او مستحق عبادت و سزاوار پرستش است از جهت این نعمت‌ها و الطاف فراوان که در حق من روا داشته.

التفسير المنسوب إلى الإمام الحسن العسكري عليه السلام ص ۳۲۸

۲۵- امام کاظم علیه السلام فرمود:

أَشْرَفُ الْأَعْمَالِ التَّقَرُّبُ بِعِبَادَةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ.

با ارزش‌ترین اعمال این است که در عبادت جز انگیزه قرب و نزدیکی به خداوند متعال چیزی نباشد.

بحار الأنوار (ط - بیروت) ج ۶۷ ص ۱۹۸

انواع قلب

۲۶- رسول اعظم صلی الله وعلیه و آله وسلم فرمود:

الْقَلْبُ ثَلَاثَةٌ أَنْوَاعٍ:

قَلْبٌ مَشْغُولٌ بِالدُّنْيَا

وَ قَلْبٌ مَشْغُولٌ بِالْعُقُوبَى

وَ قَلْبٌ مَشْغُولٌ بِالمَوْلى.

وَ أَمَّا الْقَلْبُ الْمَشْغُولُ بِالدُّنْيَا لَهُ الشَّدَّةُ وَ الْبَلَاءُ

وَ أَمَّا الْقَلْبُ الْمَشْغُولُ بِالْعُقُوبَى فَلَهُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى

وَ أَمَّا الْقَلْبُ الْمَشْغُولُ بِالمَوْلى فَلَهُ الدُّنْيَا وَ الْعُقُوبَى وَ المَوْلى.

قلب‌ها سه نوعند:

اول: قلبی که مشغول و وابسته به دنیا است.

دوم: قلبی که مشغول به تنعمات اخروی است.

سوم: قلبی که وابسته به مولا است.

اما آن قلبی که سرگرم و وابسته به دنیا است، همیشه دچار سختی و گرفتاری است.

و آن قلبی که وابسته به تنعمات اخروی است به درجات و مراتب بالایی می‌رسد.

و قلبی که دل‌بسته به مولا (خدا) است، هم دنیا دارد، هم آخرت را دارد و هم خدا را دارد.

حضرت آیت‌الله مجتبی‌ی تهرانی در شرح این حدیث فرمود:

دلی که به لذائذ دنیوی دل‌بسته شده و سرگرم آن است، این را بدانند که همیشه در ناراحتی و گرفتاری است. یعنی حتی لذت‌دنیایی را هم نمی‌برد. مسائل دنیوی این‌گونه است دیگر! به هرچه از دنیا برسد، باز می‌بیند کمبود دارد و به همین دلیل ناراحت است. پیوسته در سختی و گرفتاری است.

آن قلبی که دل‌بسته به تنعمات اخروی است، در نتیجه کار هم که می‌کند برای امور اخروی است و می‌خواهد به پاداش آخرت برسد و به آن هم خواهد رسید. درجات عالی‌ه بهشت را هم به او می‌دهند، لذتش را هم می‌برد.

این یک قاعده کلی است که دل‌بستگی به شیء همواره یادآوری آن را در پی دارد. آن دلی که همیشه دل‌بسته به خدا است، در نتیجه سه چیز دارد:

اول: دنیا دارد. دقت کنید که مراد از دنیا در این‌جا این نیست که به عنوان مثال پول زیادی دارد؛ بلکه به این معنا است که در دنیا هیچ ناراحتی ندارد. در ابتدا فرموده بود قلبی که وابسته به دنیا است، شدت و بلا دارد. اما این چنین شخصی نه شدت دارد نه بلا. نه نسبت به امور مادی‌اش ناراحتی دارد، نه گره کور پیدا می‌کند که غصه‌اش را بخورد. هیچ‌کدام از این‌ها را پیدا نمی‌کند. خدا همه چیز را برایش فراهم می‌کند. چون او سرگرم به خدا است، به تعبیر خودمانی، خدا هم تمام کارهایش را ردیف می‌کند.

دوم: در آخرت هم تنعمات اخروی‌اش را دارد.

سوم: بالاتر از همه این است که نزدیکی به خداوند هم پیدا می‌کند. مراد از مولا در اینجا نزدیکی به خدا است. دل‌بسته به خدا همیشه به یاد خدا است. ثمره‌اش هم این است که از نظر دنیایی، شدت و بلا به آن معنا ندارد. از نظر تنعمات اخروی هم درجات بالا دارد و از نظر الهی هم قرب به خداوند پیدا می‌کند.

منبع: پایگاه اطلاع‌رسانی مرحوم حضرت آیت‌الله حاج آقا مجتبی‌ی تهرانی